

**ВЛАСНІ ІМЕНА ТА СПОСОБИ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ
ЗАСОБАМИ ЦІЛЬОВОЇ МОВИ (на матеріалі роману Ріка Ріордана «Percy
Jackson and the Titan's Curse» / «Персі Джексон та прокляття титана»)**

АНОТАЦІЯ

З часом з'являється все більше нових явищ, предметів та осіб, які потребують власної назви для позначення їхньої унікальності. З розвитком мови та суспільства розширюється й онімний простір, що зумовлює інтерес дослідників. Більшість досліджень елементів ономастики обмежується вивченням питання на матеріалі творів з циклу Дж. К. Роулінг та Дж. Р. Р. Толкіна та на основі класифікації онімів та їх відтворення у цільовій мові М. П. Кочергана, що не дає широкого спектра прикладів для різностороннього аналізу. Необхідність заглибитися у вивчення онімних одиниць із творів, написаних у різних стилях та для різної вікової категорії, зумовила **актуальність** нашого дослідження.

За **мету** було поставлено формування класифікації видів онімів, способів їх перекладу на прикладах із роману Р. Ріордана «Персі Джексон та прокляття титана» («Percy Jackson and the Titan's Curse»). Для її досягнення було виконано такі **завдання**: розкриття поняття ономастики, оніма та розгляд окремо головних видів власних назв; формування більш широких класифікацій онімів та їх відтворення методами цільової мови; проведення аналізу та опис складних та невдалих випадків у перекладі. Дослідження потребувало використання таких **методів лінгвістичного дослідження**: контекстуального аналізу, порівняльного аналізу, синтезування поглядів науковців для створення класифікації.

Апробація результатів дослідження проводилася у формі одноосібного виступу на секційному засіданні в рамках V Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених «Мовна комунікація і сучасні технології у форматі різнорівневих систем» (м. Бахмут, 27 листопада 2020 року). За матеріалами доповіді було здійснено **публікацію**.

З огляду на мету й завдання дослідження робота **складається** зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (24 позиції) і додатка. Матеріали, положення й висновки проведеного дослідження можуть бути корисні для написання наукових робіт та в практичній діяльності перекладачів.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ВЛАСНЕ ІМ'Я ТА ЙОГО РІЗНОВИДИ.....	7
1.1. Поняття ономастики та онімної одиниці	7
1.2. Розширена класифікація онімів.	8
1.3. Антропоніми, топоніми	9
1.4. Зооніми, епоніми, ергоніми	10
1.5. Теоніми та міфоніми, етроніми, космоніми та астроніми.	10
1.6. Ідеоніми, прагматоніми.	11
Висновки до розділу 1.	12
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ НА ПРИКЛАДАХ З РОМАНУ Р. РІОРДАНА «ПЕРСІ ДЖЕКСОН ТА ПРОКЛЯТТЯ ТИТАНА»	14
2.1. Прийоми та методи перекладу власних імен.	14
2.2. Поєднана класифікація перекладу онімів.....	16
2.3. Зіставлення перекладів та аналіз на основі поєднаної класифікації.....	18
2.4. Складні та невдалі випадки в перекладах.....	22
Висновки до розділу 2.	24
ВИСНОВКИ.....	26
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	27
ДОДАТОК.....	29

ВСТУП

Усе в нашому світі потребує назви, ім'я, яке описувало б особливе явище, особу або предмет. Необхідність передати індивідуальність об'єкту сприяє словотворенню та розвитку мови. Найактивніше створенням нових власних назв займаються письменники, поети, митці, що значно збільшує навантаження та відповідальність на перекладачів художньої літератури та поезії. Неправильна передача власного імені може викривити сенс твору або призвести до невідповідності реалій вигаданого автором світу. Окрім контексту перекладач повинен ще враховувати вік потенціальних читачів, стиль твору та характеристику персонажа, описаного предмета чи явища.

Більшість українських дослідників обмежуються вивченням питання перекладу власних імен лише у творах з циклу Дж. К. Роулінг та Дж. Р. Р. Толкіна. На іншому матеріалі проводить свої дослідження український перекладознавець О. В. Ребрій. Деякі аспекти відтворення онімної лексики запропоновано у працях М. В. Бережної, Д. І. Єрмоловича, В. С. Виноградова, Н. К. Гарбовського, В. І. Карабана, Т. Р. Кияка, І. В. Корунця, Ю. А. Рилова та ін.

У їхніх поглядах щодо перекладу власних імен є як збіги, так і розбіжності. Досі немає повної широкої класифікації онімів, а та, що запропонована М. П. Кочерганом аналізується найчастіше на прикладах циклів романів Дж. К. Роулінг та Дж. Р. Р. Толкіна, тому це не дає широкого спектра прикладів із творів, написаних у різних стилях та для різної вікової категорії, і потребує додаткового дослідження, що і зумовлює **актуальність теми**.

Матеріалом для аналізу слугував роман Р. Ріордана «Персі Джексон та прокляття титана» у перекладі А. Хромової російською мовою та І. Бондар-Терещенко українською.

Об'єктом нашої роботи є власні імена у художній літературі та їх класифікація.

Предметом дослідження є аналіз способів перекладу власних імен на матеріалі роману Р. Ріордана «Персі Джексон та прокляття титана».

Метою даної роботи є формування класифікації видів онімів, способів їх перекладу на прикладах з роману Р. Ріордана «Персі Джексон та прокляття титана».

Відповідно до поставленої мети наукове дослідження потребує вирішення таких **завдань**: 1) розкрити поняття ономастики, оніма та його видів; 2) сформуванню більш широку класифікацію власних імен; 3) описати види онімів; 4) дослідити основні стратегії, тактики і прийоми перекладу власних назв; 5) зіставити та проаналізувати переклад онімів; 6) визначити складні та невдалі випадки перекладу онімів у романі.

Для розв'язання вищезазначених завдань використовувалися такі **методи лінгвістичного дослідження**: контекстуального аналізу для виявлення онімів у романі «Персі Джексон та прокляття титана»; порівняльного аналізу з метою зіставлення онімних одиниць оригіналу і перекладів українською та російською мовами; синтезування поглядів науковців для створення класифікації, потрібної для аналізу.

Наукова новизна роботи полягає у здійсненні порівняльного аналізу на основі розширених класифікацій власних імен та прийомів їх перекладу на прикладах відтворення онімів А. Хромовою російською та І. Бондар-Терещенком українською мовами з роману Р. Ріордана «Персі Джексон та прокляття титана», а також в обґрунтуванні адекватності їх перекладу певними методами.

Теоретичне значення дослідження полягає у синтезі наукових поглядів для створення більш широкої класифікації онімів та засобів їх перекладу цільовими мовами.

Практичне значення нашої роботи визначається тим, що отримані дані можуть бути використані для подальших досліджень та формування повної класифікації власних імен та методів їх перекладу, а також при написанні кваліфікаційних студентських робіт.

Апробація результатів дослідження проводилася у формі одноосібного виступу на секційному засіданні в рамках V Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених «Мовна комунікація і сучасні технології у форматі різнорівневих систем» (м. Бахмут, 27 листопада 2020 року). За матеріалами доповіді було здійснено **публікацію**: «Власні імена та способи їх перекладу засобами цільової мови (на матеріалі художніх текстів)».

Структура роботи містить вступ, два розділи із висновками до кожного з них, висновки, список використаних джерел (24 позиції) і додатка про кількісне та відсоткове співвідношення онімів у матеріалі дослідження. Загальний обсяг роботи складає 29 сторінок, із яких 20 сторінок – основна частина.

РОЗДІЛ 1

ВЛАСНЕ ІМ'Я ТА ЙОГО РІЗНОВИДИ

1.1. Поняття ономастики та оніма

Академічний тлумачний словник визначає ономастику як: «Розділ мовознавства, що вивчає власні назви», а також як «Сукупність власних назв у словниковому складі мови» [17, с. 698.]. Довгий час під терміном «ономастика» розумілося вивчення антропонімів, тобто антропонімія. І тільки з 1988 у другому виданні Н. В. Подольська визначає ономастику як «розділ мовознавства, що вивчає будь-які власні імена» (переклад наш – Є. С.) [15, с. 96]. Ми погоджуємося з думкою, що ономастика – це спеціальна історична дисципліна, що вивчає власні назви та їх утворення, розвиток і функціонування у мові та мовленні [18, с. 11].

Одиниці, що досліджуються ономастикою, є онімами, або іменами власними. О. В. Бока стверджує, що власні назви як своєрідні культурно-історичні та мовні індекси є джерелом вивчення лексичного багатства мови, оскільки відбивають назви предметів, понять та реалій [4, с. 15].

М. П. Кочерган зазначає, що власні імена служать для виділення названого ними об'єкта, явища або особи з низки подібних для його ідентифікації та індивідуалізації [13, с. 186].

За В. Д. Бондалетовим онім – це номінативна мовна одиниця, що входить у клас конкретних іменників, або субстантивів. Оніми мають свої структурно-мовні (зазвичай у сфері семантики) та функціональні особливості (наприклад номінативна, ідентифікаційна, диференційна, соціальна, емоційна, експресивна чи стилістична), що проявляються на рівні як мови так і мовлення [5, с. 19-20].

Кожен онім зазвичай містить у собі інформацію щодо особливостей названого об'єкта, явища чи людини, історичного періоду, рис приналежності до певної культури, можливо дають певну оціночну чи емоційну характеристику.

1.2. Розширена класифікація онімів

Загалом науковці досліджують у своїх роботах один або кілька певних видів власних назв. Найбільш поширеними і дослідженими є антропоніми та топоніми, але не тільки ці групи складають поняття оніма. У цілому дослідники користуються класифікацією М. П. Кочергана, якщо потрібно дати характеристику поняттю оніма або проаналізувати способи перекладу власних імен з англійської мови.

Власні назви за М. П. Кочерганом класифікуються за такими групами: антропоніми (імена людей), зооніми (клички тварин), топоніми (географічні назви), теоніми (назви божеств), астроніми (назви небесних тіл), космоніми (назви зон космічного простору і сузір'їв), хрононіми (назви відрізків часу, пов'язані з певною історичною подією), ідеоніми (назви об'єктів духовної культури), хрематоніми (назви об'єктів матеріальної культури), ергоніми (назви об'єднань людей), гідроніми (назви водоймищ), етноніми (назви народів, етнічних груп) [13, с. 186].

О. В. Пеліна у своїй дисертаційній роботі аналізує ще один вид онімів – прагматоніми, який має свої підвиди (архітектуроніми, хрематоніми, порейоніми, фалероніми та товароніми), а також виділяє підвиди ідеонімів – артїоніми, біблїоніми, гемероніми, геортоніми, документоніми та хромоніми [14, с.19]. У своїй роботі О. П. Ковальчук проводить аналіз епонімів, що теж є невід'ємною складовою ономастичного простору [8]. А поетонімам присвячено багато робіт М. В. Бережної, важливих для аналізу художньої літератури.

Тож завдяки поєднанню розробок та аналізів вищезгаданих науковців ми сформуваємо розширену класифікацію для аналізу онімних сполучень з роману:

Антропоніми (особові імена, імена по батькові, прізвища, прізвиська, псевдоніми), зооніми, топоніми (квазітопоніми, ороніми, дромоніми, ойконіми, урбаноніми), астроніми, космоніми, ідеоніми (артїоніми, біблїоніми, гемероніми, геортоніми, документоніми, хромоніми), ергоніми, гідроніми,

етноніми, епоніми, прагматоніми (хремадоніми, порейоніми, філероніми), міфоніми.

Така класифікація допоможе у аналізі ономастичного простору твору та краще розкрити тему роботи.

1.3. Антропоніми, топоніми

Це дві найбільші та найдослідженіші категорії серед онімів, вони найчастіше зустрічаються у художніх творах та у житті, тому ця категорія є важливою складовою нашого дослідження. Антропонімами називають власні імена, імена людей. А до топонімів належать власні назви, що позначають природні або створені людиною об'єкти на Землі. Вони складають велику частину мовної картини світу та соціокультурного контексту будь-якої мови.

М. М. Торчинський нараховує 52 різновиди антропонімів та 158 топонімів. [19, с.102-106]. Для аналізу прикладів знадобиться лише 4 таких підвиди антропонімів: особові імена (у творі знайдено 23 одиниці), прізвища (8 одиниць), прізвиська (3 онімних сполучення), псевдоніми (2 елементи); та 5 видів топонімів: квазітопоніми – вигаданий автором фантастичний простір, місце (5 одиниць у тексті), ороніми – назви гір та гірських хребтів (4 онімних елементи), дромоніми – назви доріг, шляхів та сполучень (3 оніми), ойконіми – назви населених пунктів (11 найменувань), урбаноніми - назва будь-якого міського топографічного об'єкта (15 одиниць).

Головними функціями цих онімів, як літературно-художніх одиниць, є допомога у адекватному розумінні тексту цільовою аудиторією, створення підтексту або вплив на нього, пришвидшення занурення читача у вигаданий автором світ. Оскільки Р. Ріордан поєднує у своєму романі світ старих грецьких богів та сучасний світ з новими технологіями, антропоніми та топоніми відіграють чи не найважливіше значення. Читач має розуміти хто і у якому місці знаходиться, адже розповідь може йти у часі міфологічної події або вже самих пригод головних героїв.

1.4. Зооніми, епоніми, ергоніми

Зооніми – це власні імена присвоєні тваринам, їх клички. Серед зоонімів виділяють одиничні та множинні. До одиничних належать ті власні назви, що є єдині у своєму роді, а множинні – це ті, що через часте використання для найменування звичайних тварин перетворились на звичайні клички [11, с. 113]. Загалом ці оніми використовуються для надання тваринам певної характеристики, наприклад підкреслити її звичайність або фантастичність, можливо розкрити характер, якщо цей звір важливий для сюжету, події чи ситуації.

У романі Р. Ріордана «Персі Джексон та прокляття титана» деякі тварини можуть спілкуватися з головним героєм, тому зооніми є важливою частиною ономастичною простору твору та необхідною складовою для аналізу. Було зафіксовано 7 одиниць.

Епоніми – особлива категорія онімів, що є доволі поширеною в науковій термінології. У творах жанру фантастики чи фентезі не часто зустрічаються терміни, але епоніми – це не тільки власні імена пов'язані з наукою, це об'єкти та суспільні явища, що утворюються від імен осіб, суспільно чи культурно важливих або пов'язаних із ними [12, с. 27]. Знайдено 5 прикладів.

Ергонімами називають власні імена ділового об'єднання людей, організацій, корпорацій, установ, підприємств. Також до цієї категорії можна віднести музичні групи, назви телевізійних каналів та видавництв [11, с. 123-125]. У тексті роману було виявлено 2 приклади ергонімів.

1.5. Теоніми та міфоніми, етроніми, космоніми та астроніми

Оскільки автор описує світ, в якому грецькі боги існують і в сучасних реаліях, текст насичений теонімами та міфонімами. Ці онімні види вивчають власні назви богів, божеств із легенд, а також міфологічних героїв та персонажів казок. Під теонімом розуміють власне ім'я вигаданої особи, що

належить до пантеону богів певної народності. А міфонімами називають імена вигаданого об'єкту із міфів, казок та сказань [9, с. 98]. Нами було знайдено 27 прикладів.

До етронімів належать назви племен та угруповань людей, а також прізвиська, які даються представникам певного етносу. Етроніми відіграють велике значення для історичних досліджень, а під час наших наукових пошуків було виявлено 2 одиниці.

Науковці не можуть дійти однієї думки щодо космонімів та астронімів. Одні вважають, що головною категорією є астроніми, а космоніми лише її підвид, інші – навпаки, треті – виділяють їх як дві рівні категорії. За В. О. Грековим астроніми – це найменування космічних об'єктів або окремих небесних тіл, метеорів, та астероїдів, космоніми – назви сузір'їв та їхніх частин, зіркових скупчень, галактик. Існує поділ астронімів за часом номінації на старі (названі до винайдення телескопів) та нові [9, с. 96]. Наприклад, Сонце та Місяць відносяться до категорії старих. У тексті роману було виявлено 5 одиниць.

1.6. Ідеоніми, прагматоніми

Одна із найбільших категорій власних назв – ідеоніми, до складу якої входять такі підкласи: артїоніми, бібліоніми, гемероніми, геортоніми, документоніми та хромоніми, виділені О. В. Пеліною [14, с. 102]. Ідеоніми визначають власні найменування об'єктів, що є спадщиною духовної культури певного народу. Специфічною характеристикою цього виду онімів є те, що для їх створення використовуються загальні іменники, вже існуючі антропоніми або топоніми. Ідеоніми можуть допомагати авторові висловити своє бачення певних подій, реалій, явищ [8, с. 92].

Артїоніми включають власні назви творів образотворчого мистецтва (живопису, графіки, скульптури), кіно та музики (у романі знайдено 6 прикладів). Бібліонімами називають вид ідеонімів, що позначає власну назву

будь-якого писемного твору у публіцистичному стилі, художньому, науковому (1 приклад). До гемеронімів належать власні найменування різних засобів масової інформації, зокрема газет, журналів, телевізійних програм, радіопередач тощо (2 елементи). До геортонімів відносять онімні сполучення для найменування різних ЗМІ: газет, журналів, телепрограм, радіопередач (4 елементи). Документоніми – це власні назви документів, правових актів, законів, договорів (3 приклади). Хромонімами є вид ідеонімів, власна назва часового відрізка, епохи, а також події, що є історично важливою (10 елементів) [19, с. 103-107].

Прагматоніми загалом поділяються на 3 підкласи: хрематоніми, порейоніми, філероніми. Однозначного визначення прагматоніму науковці ще не надали, але Д. Ліч розглядає прагматоніми як індивідуальну назву будь-якого об'єкту культури, створеного для матеріальних потреб людини, та йому притаманні національно-культурні ознаки [22, с.14]. Хрематоніми розглядають як складову прагматонімії, що називає архітектурні об'єкти, споруди компанії, організації та заклади (12 прикладів), порейоніми – назви транспортних засобів (7 онімних сполучень), а філероніми – назви медалей та нагород (2 елементи) [14, с. 19].

Висновки до розділу 1

Роман Р. Ріордана «Персі Джексон та прокляття титана» насичений онімними сполученнями. Це створює яскраву картину для кращого розуміння читачем. В ономастичному просторі твору нараховується 168 елементів для нашого аналізу. Дані у кількісному та відсотковому співвідношенні наведені у таблиці 1 у додатку.

У розділі розглянуто поняття ономастики, висвітлено головні види онімів та деякі їхні функції. Доведено, що значна кількість вітчизняних та закордонних лінгвістів приділяють багато уваги вивченню ономастичних елементів, але і досі не всі дійшли згоди щодо певних категорій власних імен.

Виявлено, що існує безліч класифікацій онімів, які не узгоджуються між собою. Сформовано нову розширену класифікацію для подальшого аналізу онімних елементів. Було зазначено головні види власних імен та назв, якими є: антропоніми, зооніми, топоніми, астроніми, космоніми, ідеоніми, ергоніми, гідроніми, етроніми, епоніми, прагматоніми, міфоніми.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ НА ПРИКЛАДАХ З РОМАНУ Р. РІОРДАНА «ПЕРСІ ДЖЕКСОН ТА ПРОКЛЯТТЯ ТИТАНА»

2.1. Прийоми та методи перекладу власних імен

Л. С. Бархударов зазначає, що переклад – це процес міжмовної трансформації тексту з однієї мови в іншу [1, с. 5]. А. В. Федоров, зазначає, що переклад відбувається у вигляді психічного акту, результатом якого є текст мовою перекладу [20, с. 13].

Процес перекладу є доволі складною діяльністю, особливо коли автор використовує різні художні засоби і своєрідний неповторний стиль, який перекладач має відтворити у вихідному тексті. Особливу перешкоду становить переклад власних імен, зокрема тих, що мають специфічну функцію, наприклад алюзивність або промовистість, яскраву образність. Задля збереження адекватності перекладу та усіх комунікативних норм, перекладач використовує лексичні й граматичні перетворення та може вибрати стратегію очуження або одомашнення, щоб відтворити авторський стиль та донести до читача ідею твору. Окрім цього, оніми здатні бути частиною гри слів, а тому часто потребують додаткового пошуку інформації дешифрування за допомогою контексту [16, с. 5].

Існує декілька способів інтерпретування, які використовують перекладачі, якщо стикаються з неможливістю передати певну назву еквівалентами мови вихідного тексту. Передати функціонально-сміслові характеристики та зберегти основне алюзивне значення онімів дозволяють перекладацькі прийоми морфологічної кальки, модуляції та генералізації, семантичної експлікації, онімної заміни, або використання функціонального аналогу [16, с. 7].

Основні принципи перекладу онімів було визначено В. С. Виноградовим. На думку науковця перекладач повинен творчо підходити до перекладу імен

власних тоді, коли певна власна назва є промовистою, значущою, має яскраво виражене смислове навантаження або асоціативний фон [18, с.53].

За А. Г. Гудманяном існує п'ять способів включення іншомовних власних назв у текст: 1) трансплантація – включення слова з оригінальним написанням; 2) додавання певних приміток; 3) транслітерація; 4) практична транскрипція; 5) безпосередній переклад. Перші два способи вчений вважає неприйнятними для передачі іншомовних власних назв засобами української графіки [10, с.26].

Загалом дослідники виділяють 4 способи передачі онімів з англійської мови українською:

1) Транскрибування – передача звуків мови оригіналу відповідними знаками вихідної мови.

2) Практичне транслітерування – точна передача знаків однієї мови відповідними знаками іншої.

3) Калькування – це буквальний переклад з метою максимального збереження оригінальної семантики.

4) Транспозиція – заміна елемента на адаптований для цільової аудиторії аналог.

Переклад оніма за допомогою вислову, що буквально передає зміст імені тексту оригіналу, називається калькою. Традиція транскрибування час-від-часу не має сенсу, адже коли автором задуманий глибокий смисл, вкладений у певний онім, перекладач не повинен використовувати цей метод. Калькування зазвичай допомагає уникнути можливих перекладацьких проблем та поверхневого розуміння читачем тексту [16, с. 3-4].

М. В. Бережна у своїй роботі виділяє ще методи морфограматичної модифікації (практичної транскрипції / транслітерації), семантичної експлікації (коментуючий переклад), обмеження варіативності [3, с. 63].

Д. І. Єрмолович вважає, що вибір методу залежить від змістовних компонентів елемента перекладу таких як прагматичні складові тексту, умови комунікації, стилістичні особливості. Вибір та реалізація певного принципу відповідності називається методом формування ономастичних відповідників. До

таких принципів науковець відносить принцип звукової подібності (транскрибування), графічної подібності (метод транслітерування), обліку внутрішньої форми (метод калькування), етимологічної відповідності (метод транспозиції), адаптації до граматичної системи мови перекладу (морфограматичної модифікації), історичної позиції (традиційний відповідник) [11, с. 181].

2.2. Поєднана класифікація перекладу онімів

Науковці не дійшли спільної думки щодо повної класифікації способів перекладу власних назв. З метою описання особливостей відтворення українською та російською мовами власних назв для нашого подальшого аналізу за основу взято класифікації М. В. Бережної [16, 3- 4], С. Влахова та С. Флоріна [7, с. 136-137], Д. І. Єрмоловича [11, с. 3-5], Л. С. Бархударова [1, с. 93]. та виокремлено такі способи відтворення:

1. **Підбір традиційних відповідників** – спосіб перекладу власних імен етимологічно співвідносними еквівалентами мови вихідного тексту.

Наприклад *Christmas – Рождество – Різдво*. У цьому випадку перекладачі легко могли перекласти завдяки вже існуючому відповіднику.

2. **Транслітерування** – передача знаків однієї мови відповідними літерами іншої.

Ім'я одного з головних героїв *Grover* українською мовою було передано як *Гровер* шляхом транслітерування. Це один з найпоширеніших способів передачі антропонімів у творі.

3. **Транскрибування або транскрипція** – передача звуків мови оригіналу відповідними знаками вихідної мови.

Назву містечка *Marin County* у штаті Каліфорнія перекладач українською транскрибував як *Мерін-Каунті*.

4. **Змішане транскодування** – застосування траскрипції з елементами транслітерування.

Зазвичай цей метод вживається для передачі прізвищ у романі, хоча іноді потрібно було перекласти шляхом калькування. Наприклад, *Dr. Thorn* був інтерпретований перекладачами як *Доктор Терн* в російській та *Доктор Торн* в українській мові. Це промовисте прізвище, оскільки воно повинно було наштовхнути читача на справжню суть Доктора Торна. Він був монстром, мантикорою, та метав шипи зі свого хвоста. Тому доречніше було б перекласти його як Доктор Шип, оскільки *thorn* з англійської – *шип, колючка*.

5. Адаптивне транскодування або метод морфологічної модифікації – передача дещо адаптованої граматично або фонетично форми слова у вихідній мові до мови перекладу.

Ім'я головного злодія-напівкровки *Luke* вихідними мовами було перекладено як *Лука* за допомогою методу адаптивного транскодування для натяку на його рису характеру – лукавий, що дуже точно описує цей персонаж та яскраво виражає смислове навантаження.

6. Калькування – це буквальный переклад з метою максимального збереження оригінальної семантики.

Переклад *demigod* на *полубог* та *напівбог* є коректним, оскільки читач може зрозуміти, що у цього персонажа один із батьків божество, а інший – проста людина. Також у цієї назви особливих людей є синонім *half-blood*, що в російській мові *полукровка*, а в українській – *напівкровка*. У цьому випадку метод калькування допоміг донести до цільової аудиторії смислове навантаження та дати натяк на зображену дійсність.

7. Транспозиція – підбір аналога зрозумілого для цільової аудиторії.

Прізвисько головного героя *Seaweed Brain* перекладачі інтерпретували з російської як *рыбы мозги* та української – *риб'ячі мізки*. Застосування методу транспозиції було вдалим рішенням, адже це прізвисько було призначено для саркастичних та гострих висловлювань, а *водоростяний мозок* звучить «не круто» для підліткового роману (*Seaweed* з англійської – водорості).

8. Семантична експлікація – переклад з додатковим описовим поясненням, якого немає в оригіналі.

Boarding school in Brooklyn український перекладач інтерпретував як *суто жіночий інтернат у Брукліні*. Це є вдалим перекладом, оскільки було ще раз підкреслено, що подружки головного героя навчаються далеко від свого друга і він сумує за ними. Персонажі пройшли разом багато пригод і в них з'явився міцний дружній зв'язок. Так як головний герой – хлопець, то він не може вступити до цієї школи, бо це суто жіночий інтернат і він туди ніяк не зможе потрапити. Цей момент є трагічним і саме такий переклад дозволяє розкрити для читача прихований асоціативний фон та посилити емоції співчуття.

2.3. Зіставлення перекладів та аналіз прикладів на основі поєднаної класифікації

Загалом перекладачі добре впоралися із перекладом, кожен використовував усі способи та методи передачі власних імен. Вони змогли перенести читача у вигаданий автором світ майже без втрат смислового навантаження, що несли в собі власні імена.

1. Підбором традиційних відповідників перекладачі відтворили:

- 1) Деякі топоніми: наприклад, *Manhattan* має аналог в українській мові – *Манхеттен* та російській – *Манхэттен*. *Brooklyn* – *Бруклін* – *Бруклин*. *The Golden Gate Bridge* має аналог в українській мові – міст *Золоті Ворота*, та російській – мост *Золотые Ворота*.

У творі багато справжніх назв американських міст, оскільки автор намагався створити світ, щоб читач максимально повірив, що старі грецькі боги існують і досі, що природні катаклізми в певних містах – сутички богів або битви із монстрами із міфів. Він прив'язував справжню подію до топонімів у нашому реальному світі для створення ефекту чарівного походження погоди у справжніх містах. Та для українського чи російського читача це не дуже важливо, бо напружені події відбуваються десь далеко і зв'язок із героями та візуалізація сюжету читачем слабка.

2) Усі теоніми та міфоніми. Було перекладено божественну їжу та напій *ambrosia and nectar* як *амброзія* та *нектар* українською та *амброзія* и *нектар* – російською. Місце страждань грішників у підземному царстві *Fields of Punishment* - *Поля Наказаний* – «*Поля Покарань*». Усі імена богів та божеств збігаються зі своїми відповідниками, що існують в мовах. Наприклад *Ares* – *Арес* в обох мовах, *Hades* – *Аїд* та *Аїд* відповідно. Назви міфічних тварин та народців також отримали свої традиційні відповідники у перекладі.

3) Космоніми та астроніми: *horizon* – *горизонт*; *the Sun* – *Сонце* – *Солнце*; *the Moon* – *Луна* – *Луна*. Усі оніми є старими – відкритими ще до винайдення телескопів.

2. Практичних транскрибування та транслітерації: *Annabeth* – *Аннабет* в обох мовах, *Thalia* – *Талія* – *Талия*. *Percy Jackson* – *Персі Джексон*, *Перси Джексон*. Це стандартний метод перекладу, але все таки перекладачі не використовують метод транспозиції задля збереження уявлення про інший світ. Слов'янській культурі не притаманний зв'язок з грецькими богами, тому перекладачі відтворили дивовижність чужого світу.

3. Змішане транс кодування: *Mr. Underwood* – *мистер Ундервуд* – *містер Ундервуд*. Прізвище одного із головних персонажів є промовистим (з англійської *under* – під, *wood* – дерево). Читач ще з першої книги серії дізнається, що Гровер Ундервуд – сатир. Це істота з волохатими ногами та копитами як у козла, тулубом звичайної людини та козячими рижками на голові. Ці створіння живуть з напівбогами у таборі напівкровок та є захисниками природи. Вони люблять сидіти під деревами та насолоджуватися природою. А ще автор заклав і жартівливий прихований асоціативний фон: сатирам дуже подобалися дріади і вони завжди просили в дівчат поцілунку. А дріади розважалися тим, що обіцяли поцілунок, якщо сатир їх наздожене. Сатири настільки втомлювалися від погоні, що коли дріада раптово оберталася на дерево, врізалися з усієї сили та падали без тями під тим деревом.

4. **Адаптивне транскодування або метод морфологічної модифікації:** *The Princess Andromeda* – «*Принцеса Андромеда*» в українській, *Zoe Nightshade* - *Зоя Ночная Тень* – *Зоя Нічна Тінь*. Ці переклади були виконані методом адаптивного транскодування для покращення сприйняття читачем тексту.

5. **Калькування:** методом калькування виконана чи не третина всіх перекладів. Такий метод допоміг найкраще розкрити смислове навантаження на власні імена та розкрити зображену автором дійсність:

- 1) Антропоніми: *Zoe Nightshade* – *Зоя Ночная Тень* – *Зоя Нічна Тінь*. Це ім'я має прихований асоціативний фон та велике смислове навантаження, важливе для фінальних глав. Зоя виявилася одна із сестер-гесперид, що є німфами присмерку. Вона була вигнана із чарівних садів, але залишила собі асоціативне прізвище, адже вона любила своїх сестер, але вже не могла повернутися.
- 2) Квазітопоніми: *the Sea of Monsters* – *Море Чудовиськ* – *море Чудовищ*. Цією назвою автор описує місце перебування морських чудовиськ із міфів – Сцила, Харибда та ін. Автор натякає, що це море знаходиться там, де у реальному світі Бермудський трикутник і вказує на те, що там безліч затонулих кораблів. Цей квазітопонім несе алюзивне навантаження для виконання авторської задумки – переконати читачів, що боги та монстри існують, що саме вони правлять силами природи.
- 3) Артїоніми: «*Poison Ivy*» – «*Отруйний плющ*» – «*Ядовитый плющ*» – назва бойової пісні Гровера. Завдяки калькуванню читач може зрозуміти яку магічну рослину викликає сатир, та чому його ворог кричить від болю.
- 4) Хрематоніми: *Lincoln Tunnel* – *тунель Лінкольна* – *тоннель Линкольна*. Написання оніма у оригінальному вигляді не дало би цільовій аудиторії розуміння, що головні герої збираються їхати у метро. Читачі були б спантеличені, де переховуються герої від ворогів. *Big House* – *Великий будинок* – *Большой Дом*. Власна назва будинку має прихований смисл. У таборі живуть діти богів та людей – напівкровки.

Для кожного бога у таборі відведений особливий будиночок. Їх усього дванадцять. І є головний будинок – той, в якому живе покараний богами Діоніс. Боги люблять щоб у всьому їх поважали, тому і житло, хоч і тимчасове, має також називатися у поважній формі.

- 5) Ергоніми: *Big Three* – *Велика Трійця* - *Большая Тройка* – назва об'єднання головних богів – Зевса, Посейдона та Аїда.
- 6) Міфоніми: *Golden Fleece* – *Золоте руно* – *золотое руно*. Золота овеча вовна, що мала цілющі властивості. Тут автор посилається на міф про Ясона та циклопа.

6. **Транспозиція.** Переклад *the Mall* на українську як *торговий центр* є вдалим, адже адаптований до українських реалій та дає розуміння читачеві про місцезнаходження персонажів у більш зрозумілому вигляді. *Hippocampi* – *морські коні* – *гиппокампы*. Переклад на українську викликає в уяві яскравіші і чіткіші образи, ніж російський переклад.

7. **Семантична експлікація.** За допомогою цього метода перекладачі розкривали краще зміст оніма важливого для сюжету, розуміння жарту або допомагали краще відчувати описані емоції героїв:

- 1) Хромотопоніми: *Ground Zero in Manhattan* – *места теракта 11 сентября на Манхэттене*. Переклад російською мовою допоміг надати потрібної експресивності попереднім словам персонажа. Була драматична сцена і біль головного персонажа алюзивно порівнювався із трагічними подіями на Манхетені.
- 2) Ергоніми: *Annabeth's New York Yankees baseball cap* – *Бейсбольна кепка Аннабет з емблемою «Янкіз»* – для іноземного читача може бути не зовсім зрозуміла назва «Янкіз», адже не всі знаються на бейсболі. Але перекладач правильно підкреслив, що це бейсбольна команда додавши слово *емблема*.
- 3) Хрематоніми: *Chrysler Building* – *Крайслер-білдинг* – *небоскреб «Крайслер-білдинг»*. У російському варіанті перекладено краще для вираження емоційності моменту. Головний герой був біля самого

вершечка хмарочоса, але його почали обплутувати виноградні лози. Він перелякався, адже був на великій висоті. Український переклад не дає відчутти емоції хвилювання за персонажа, оскільки читач не може коректно візуалізувати ситуацію та не розуміє всіх масштабів. *Crissy Field – Крісі-Філд – аеродром Крисси-Філд*. У цьому прикладі також вдало додано пояснення. Без такого пояснення ми тільки в кінці глави дізнаємося куди пішов батько Аннабет і для чого. Він пішов по літак, щоб допомогти своїй доньці впоратися із монстрами та врятувати її. А так як він був лише смертною людиною, то прохід через сади гесперид йому був закритий. Він героїчно пішов на аеродром і взяв літак свого боса для порятунку доньки.

2.4. Складні та невдалі випадки в перекладах

Автор створив унікальний світ у книгах, які можна перечитувати багато разів. Перекладачі зробили велику кількість роботи, намагалися передати якнайточніше зображений автором всесвіт суміші реального і фантастичного, старого і нового, прогресивного і застарілого, веселощів та суму, цікавих пригод та трагічних, героїчних смертей. Дуже багато прикладів було інтерпретовано за правилами та методами перекладу, але залишилися приклади, що, мабуть, не пройшли повторної перевірки та стали проблемою для розуміння деяких деталей тексту.

Іноді автори намагаються уникати перекладу незагальновідомих топонімів, хрематонімів або карономів. Наприклад *Turtle Top shuttle buses – автобуси-човники із відкритим верхом*. Перекладач на російську мову уникла описання, а переклала лише просто – *автобус*. Але це онімне сполучення, що має асоціативний фон. Головний герой через цей автобус згадав свої шкільні роки та недобрі погляди на нього. Ця фраза має експресивний посил до читача, що можливо також страждає у школі від неприємні однокласників, і, можливо, у

творі спеціально показує автор, що той читач не один такий, і він має бути сильним, щоб витримати булінг та брати приклад з головного герою роману.

Власна зброя головного персонажа – меч. Він має назву давньогрецького походження – *Anaklusmos*, але Персі називає его *Riptide*, що означає «стрімкий потік, бурхлива течія». Перекладач на українську лише раз дає значення назви для читача і залишає грецьку назву. Перекладач з російської дає ім'я *Стремнина*, що також означає бурхливий потік, що є більш легким для читання для молодшої аудиторії.

Іноді перекладач може додати взагалі невідому власну назву, якої не було в оригіналі, та і взагалі там була загальна назва. Наприклад *the bus station* – *кільце автобусів «грейхаунд» - автобусной остановке*. Невідомо як і де перекладач знайшов цю фразу, але вона дає неправильну вказівку читачеві, адже на кільці зупинятися не можна, навіть якщо воно автобусне. А також не зрозуміло як герої змогли піти далі, якщо вони зупинилися посеред дороги. Такі перекладацькі помилки створюють «дірки» у сюжеті, або викривляють дійсність, зображену автором для спеціальної мети. Або приклад вже із помилкою перекладача російською мовою: *the Mall* – *торговий центр* – *Национальная аллея*. Тут так само читач може не зрозуміти як персонажі, що увійшли до будівлі опинилися на Національній алеї. Через неухвалене ставлення перекладача втрачається інтерес до події або з'являється злість на нерозуміння ситуації.

Ще одним прикладом додавання ономастичної функції при перекладі є *cloaked in darkness* – *вкритий плащем півми* – *одетий тьмой*. На нашу думку обидва перекладачі схибили при передачі онімного сполучення і надали не тієї функції звичайному реченню. Це був вислів злого титана, що живе ще зі створення світу. За таке довге життя він бачив усі зміни людства та мови, і вона змінюється так швидко, що великі та могутні, сидячи у себе на небесах або в палацах, не встигають за її розвитком. Тож вислів мав бути пишномовний та зарозумілий. А *одетий тьмой* додає якогось комічного ефекту. Ми вважаємо,

що переклад мав бути таким: *окутаний пітьмою; укритый во тьме*, тобто хтось сховався у темному місці, а не «надягнув пітьму».

Важливим питанням залишається переклад ім'я пегаса *Blackjack*. В українському варіанті він *Пірат*, а в російському перекладач вирішила назвати його *Чернышом*. Треба відзначити, що це промовисте ім'я, і воно натякає на невгамовний характер пегаса та його колір (чорний), що в українському еквіваленті може бути прийнятним. А російський варіант відображає тільки колір хутра пегаса, пестлива форма слова ніяк не відображає його впертість, наполегливість та безстрашність.

Висновки до розділу 2

В основу аналізу онімних елементів та методів їх трансформацій у мові цільового тексту при перекладі роману Р. Ріордана «Персі Джексон та прокляття титана» на українську та російську мови було покладено класифікації М. В. Бережної, С. Влахова та С. Флоріна, Д. І. Єрмоловича, Л. С. Бархударов та сформовано нову класифікацію, що охоплює такі способи відтворення: підбір традиційних відповідників, транслітерування, транскрибування або транскрипція, змішане транскодування, адаптивне транскодування або метод морфологічної модифікації, калькування, транспозиція та семантична експлікація

Знайдено у романі онімні одиниці та проаналізовано згідно з новою класифікацією методів трансформацій власних імен. На основі зіставлення оригіналу та перекладів було доведено, що перекладачі типово застосовують метод транскрибації, калькування та семантичної експлікації. Змішане транскодування використовують значно рідше, це, перш за все, пов'язано із властивостями лексики англійської мови. Слід зазначити, що перекладач при трансформації власних імен на іншу мову має впевнитися, що ім'я несе чи не несе прихований асоціативний чи алюзивний фон, яскраво виражене смислове навантаження або певне зображення дійсності задумки автора. Варто

зауважити, що навмисне уникнення перекладу онімних сполучень, або навпаки їх додавання, може викликати певний дисбаланс у думках читача та неправильні емоції, що можуть призвести до поганого враження від прочитаної книги.

Перекладач повинен пам'ятати про цільову аудиторію та перевіряти свій переклад декілька разів, щоб впевнитися, що це не призведе до неприємних наслідків.

ВИСНОВКИ

У цій науковій роботі проаналізовано поняття оніма, його види і підвиди, розглянуто термін ономастики. Приділено увагу певним видам імен власних, необхідних для подальшого їх аналізу. Під час розгляду було виявлено чималі протиріччя науковців щодо класифікацій онімів та способів їх перекладу засобами цільової мови.

Мету роботи було досягнуто завдяки виконанню поставлених завдань. Так у ході дослідження було сформовано дві більш широкі класифікації онімів та прийомів їх перекладу. Загалом було проаналізовано 12 видів онімів та розглянуто 17 підвидів. Доведено, що промовисті імена власні часто можуть впливати на сюжет, і при неправильному перекладі у читача складеться викривлене враження щодо світу, зображеного автором.

Для правильного використання перекладачем методів трансформацій онімів цільовою мовою необхідно, щоб ця людина у рівній мірі володіла вихідною мовою та мовою перекладу. Від вмілого використання трансформації буде залежати результат розуміння тексту перекладу та експресивний вплив.

Із результатів аналізу можна дійти висновку, що перекладачі зробили величезну роботу, користувалися всіма способами передачі власних імен, але не завжди це виходило вдало, що могло не додати потрібного смислового та експресивного навантаження, або навпаки, додати непотрібний, що теж дає негативний вплив.

Перспективу дослідження вбачаємо у простеженні передачі смислового та експресивного заряду у власних іменах у циклі романів «Персі Джексон та Олімпійці».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). Москва: Международные отношения, 1975. 238 с.
2. Бережна М. В. Ономастикон романів Дж. К. Ролінг циклу «Гаррі Поттер» в українському та російському перекладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.16 «Перекладознавство» К., 2009. 200 с.
3. Бережна М. В. Тринадцять етапів перекладу власних імен та назв. *Вісник Сумського державного університету. Серія Філологія*. 2007, Т. 2 ; № 1. С. 62–67.
4. Бока О. В. Власні імена як компресовані тексти-носії когнітивної інформації. *Вісник СумДУ*, 2008. (Серія «Філологія»). №1. С. 15–19.
5. Бондалетов В. Д. Русская ономастика: учебное пособие для студентов. М.: Просвещение, 1983. 224 с.
6. Бондар-Терещенко І. Персі Джексон та прокляття титана. Харків: Ранок, 2012. 415 с.
7. Влахов С. В., Флорин С. Непереводимое в переводе. М.: Р. Валент, 2006. 448 с.
8. Гак Г. В. Повторна номінація на рівні пропозиції. *Синтаксис текста*. М., 1979. С. 91–102.
9. Греков В. О. Роль ономастики у навчанні та вдосконаленні навиків перекладу. 2018. *Молодий вчений*, № 9 (61). С. 94–99.
10. Гудманян А. Г. Відтворення власних назв у перекладі: автореф. дис. д-ра філол. наук: 2016. К., 40 с.
11. Ермолович Д. И. Имена собственные. Теория и практика межъязыковой передачи на стыке языков и культур. М.: Валент, 2005. 416 с.
12. Ковальчук О. П. Структурно-семантичні особливості епонімів англійської та української мов: автореф. дис. ... канд. філол. наук: Львів, 2019. 198 с.

13. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. 2 вид. Київ: Академія, 2005. 368 с.
14. Пеліна О. В. Особливості перекладу українських ідеонімів і прагматонімів англійською мовою: автореф. дис. ... канд. філол. наук: Одеса, 2014. 190 с.
15. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии. 2-е изд., перераб. и доп. М., 1988. 201 с.
16. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода. Переиздание с комментариями Д. И. Ермоловича. М.: Р.Валент, 2007. 240 с.
17. Словник української мови: в 11 томах. Том 5, 1974.
18. Суперанская А. В. Теория и методика ономастических исследований В. Э. Сталтмане, Н. В. Подольская, А. Х. Султанов. М. Издательство ЛКИ, 2007. 256 с.
19. Торчинський М. М. Структура, типологія і функціонування онімної лексики української мови: Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. К, 2010. 502 с.
20. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы): Для институтов и факультетов иностр. языков. учеб. пособие. 5-е изд. Санкт-Петербург, 2002. 416 с.
21. Хромова А. Перси Джексон и проклятие титана. М.: ООО «Издательство «Эксмо», 2015. 305 с.
22. Leech G. Principles of Pragmatics, London, New York, 1983, 250 p.
23. Ordudari M. Translation Procedures, Strategies and Methods. *Translation Journal*. Vol. 11. № 3. 2007. URL: <http://translationjournal.net/journal/41culture.htm>
24. Riordan R. Percy Jackson and The Titan's Curse. 2010. 258 p.

ДОДАТОК

Кількісне та відсоткове співвідношення онімів у досліджуваному творі

Таблиця 1

Вид/підвид оніма	Кількість у творі	Відсоткове співвідношу.
Особові імена	23	13,6%
Прізвища	8	4,7%
Прізвиська	3	1,8%
Псевдоніми	2	1,2%
Квазітопоніми	5	3%
Ороніми	4	2,4%
Дромоніми	3	1,8%
Ойконіми	11	6,5%
Урбаноніми	15	9%
Зооніми	7	4,1%
Епоніми	5	3%
Ергоніми	2	1,2%
Теоніми + міфоніми	27	16%
Етноніми	2	1,2%
Космоніми + астроніми	5	3%
Артіоніми	6	3,6%
Бібліоніми	1	0,6%
Гемероніми	2	1,2%
Геортоніми	4	2,4%
Документоніми	3	1,8%
Хромоніми	10	6%
Хрематоніми	12	7,1%
Порейоніми	7	4,1%
Філероніми	1	0,6%